

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора юридичних наук, професора,
заслуженого юриста України, провідного наукового співробітника
Маркетингового центру Науково-дослідної частини кафедри маркетингу
Сумського державного університету
Резніка Олега Миколайовича
на дисертацію Борисенко Тетяни Володимирівни на тему «Кримінально-
правова характеристика незаконного використання з метою отримання
прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної
допомоги», представлену на здобуття ступеня доктора філософії галузі
знань 08 «Право» зі спеціальності 081 «Право»**

**Актуальність теми дисертації та її зв'язок із науковими програмами,
планами, темами.**

У процесі формування України як соціальної, правової держави важливим є забезпечення достатнього рівня життя громадян та надання допомоги як основного джерела існування. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека, відповідно до Конституції України визнаються найвищою соціальною цінністю. Верховенство права та захист прав людини є основою для Євроінтеграції України. Порушення основних прав людини є завжди актуальним, особливо в умовах воєнного стану.

З різних країн в Україну надходить гуманітарна допомога у вигляді товарів, коштів, благодійна допомога та благодійні пожертви. Така допомога є важливою для матеріальної та моральної підтримки суспільства, яке потерпає від військової агресії Росії та забезпечення обороноздатності нашої країни. В Україні стали поширеними випадки незаконного використання гуманітарної допомоги, зокрема, її продажу. Законодавство України потребує змін та сучасних підходів до усунення цього негативного явища, враховуючи актуальні суспільні процеси та міжнародний досвід, що забезпечуватиме реалізацію принципу справедливості та верховенства права.

Вирішенню та узгодженню питання відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги сприятиме проведення комплексних наукових досліджень. При цьому необхідний ретельний аналіз попереднього досвіду, в тому числі, і міжнародного, щодо криміналізації незаконного використання гуманітарної допомоги та застосування інших засобів впливу.

Глибоке дослідження цієї тематики дозволить сформулювати ефективні шляхи правового регулювання незаконного використання гуманітарної допомоги.

Актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена також її інтеграцією в науково-дослідну діяльність кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ. Дисертація виконана відповідно до чинного законодавства, нормативних документів Міністерства внутрішніх справ України і Міністерства освіти і науки України, пріоритетних напрямів наукових

досліджень МВС України та Дніпровського державного університету внутрішніх справ, тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020-2024 роки, затверджених наказом МВС України від 11.06.2020 № 454, а також теми наукового дослідження Дніпровського державного університету внутрішніх справ «Кримінально-правове та кримінологічне забезпечення протидії злочинності» (реєстраційний номер 0123U105015), що підтверджує її повну відповідність актуальним завданням сучасної науки у сфері захисту прав людини та розбудови демократичної правової держави.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Аналіз змісту дисертаційної роботи та наукових публікацій автора дозволяє стверджувати, що отримані в ході дослідження результати є науково обґрунтованими, достовірними та повністю відповідають задекларованим цілям і завданням. Це стало можливим завдяки обґрунтованому застосуванню комплексу загальнонаукових та спеціалізованих методів наукового пізнання, які гарантували високий рівень здійсненого аналізу.

У роботі чітко окреслено об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері господарської діяльності, встановлений порядок використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Предметом є кримінально-правова характеристика незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Метою дисертації є комплексний кримінально-правовий аналіз складу кримінального правопорушення, передбаченого статтею 201-2 КК України «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги», з'ясування і вирішення ряду дискусійних питань, які виникають та можуть виникати в майбутньому при застосуванні даної норми, а також формування тез з приводу вдосконалення законодавчої регламентації даної статті задля забезпечення її дієвості при правозастосовній діяльності.

Для досягнення поставленої мети дисертанткою визначено та послідовно вирішено комплекс взаємопов'язаних наукових завдань, зокрема: вивчено історію виникнення кримінальної відповідальності за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; визначено соціальну обумовленість, підстави криміналізації незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; з'ясовано зміст об'єкту кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України; розкрито особливості об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України; охарактеризовано ознаки суб'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України; встановлено особливості суб'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України; проаналізовано кваліфікуючі ознаки цього кримінального правопорушення; розроблено та

обґрунтовано пропозиції, спрямовані на вдосконалення чинної редакції ст. 201-2 КК України.

Методологічна основа дисертаційного дослідження базується на комплексному використанні загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання. Вибір і застосування цих методів було обумовлено метою дослідження, поставленими завданнями, а також специфікою об'єкта і предмета аналізу.

Застосування такої методології дозволило автору структурно впорядкувати виклад матеріалу, здійснити глибоке дослідження історичних, нормативних і доктринальних джерел, загальна кількість яких склала 152 найменування. Це забезпечило можливість формулювання науково обґрунтованих, логічно послідовних висновків і практичних рекомендацій.

Таким чином, положення, висновки та рекомендації, представлені у дисертації, характеризуються високим рівнем наукової обґрунтованості, логічною узгодженістю та практичною значущістю, що свідчить про завершеність та академічну цілісність виконаного дослідження.

Достовірність та наукова новизна отриманих результатів не викликає сумнівів і полягає в тому, що дисертація Борисенко Т.В. є одним із перших в Україні комплексним монографічним дослідженням, де здійснено аналіз та вирішено основні теоретичні і прикладні питання кримінально-правової характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Серед найбільш значимих висновків, що становлять основу наукової новизни роботи та варті підтримки, слід відзначити такі: вперше обґрунтовано доцільність введення кримінальної відповідальності за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; обґрунтовано зменшення мінімальної межі для притягнення до кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 201-2 КК України (вчинення у значному розмірі, якщо загальна вартість гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги у триста п'ятдесят і більше разів перевищує неоподаткований мінімум доходів громадян, станом на 2026 рік – 582 тисячі 400 гривень) та зазначення розміру як для кримінальних правопорушень проти власності (вчинення у значному розмірі, якщо загальна вартість гуманітарної допомоги та благодійних пожертв становить від двох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (станом на 2026 рік це 3328 гривень), а також необхідність встановлення адміністративної відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги та благодійних пожертв, якщо вартість такої допомоги становить до двох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; обґрунтовано доцільність визначити на законодавчому рівні у положеннях ст. 201-2 КК України корисливий мотив, не зазначаючи мету отримання прибутку; аргументовано необхідність відмовитися від зазначення в ч. 1 ст. 201-2 КК України конкретного переліку діянь та передбачити можливість її застосування за вчинення будь-якого прояву незаконного використання гуманітарної допомоги та благодійних пожертв. Удосконалено формулювання основного безпосереднього об'єкта складу кримінального правопорушення,

передбаченого ст. 201-2 КК України, під яким пропонується розуміти суспільні відносини у сфері господарської діяльності, пов'язані з ввезенням, обліком, а також цільовим використанням гуманітарної допомоги та благодійних пожертв благодійними організаціями, іншими благодійниками та бенефіціарами; розуміння про предмет та родовий об'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України; теоретичні положення щодо визначення ознак суб'єкта у складі кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, який має додаткові характеристики, пов'язані зі здійсненням благодійної діяльності. Набуло подальшого розвитку теоретичні уявлення щодо розмежування кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України з кримінальними правопорушеннями проти власності; науково обґрунтовані пропозиції, спрямовані на вдосконалення чинного законодавства щодо незаконного використання гуманітарної допомоги та благодійних пожертв; оцінка досконалості санкції ст. 201-2 КК України.

Таким чином, досягнуті результати дисертаційного дослідження Борисенко Т.В., що винесені на захист, є достатньо обґрунтованими та відзначаються належним ступенем наукової новизни і практичної значущості.

Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження знайшли своє відображення у 13 наукових працях: 4 статті опубліковано у фахових наукових виданнях України з юридичних наук, 8 публікацій, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації та 1 методичні рекомендації (написані автором у співавторстві).

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Про високий рівень виконання поставленого завдання та оволодіння дисертантом методології наукового дослідження свідчить використання, обраних з урахуванням мети та завдань, об'єкта та предмета дослідження, сукупності загальнонаукових та спеціальних методів дослідження.

Так, історичний метод застосовувався для вивчення історії виникнення та розвитку відповідальності за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги (підрозділи 1.1, 1.2). Використання догматичного методу надало змогу виявити недоліки норм ст. 201-2 КК України в контексті додержання правил законодавчої техніки під час її конструювання (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2, 2.4). Завдяки системному методу було здійснено аналіз ознак основного та кваліфікованого складу досліджуваного кримінального правопорушення, а також визначення його місця в системі Особливої частини КК України, сформовано пропозиції щодо змін і доповнень в частині відповідальності за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2., 2.4, 3.1). Застосування статистичного методу сприяло аналізу й узагальненню емпіричної інформації, наявної в Єдиному державному реєстрі судових рішень та статистичних даних Офісу Генерального прокурора (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 3.1,

3.2). Метод документального аналізу уможливив ретельне вивчення судової практики (розділи 1, 2 та 3). Застосування методу моделювання послужило основою для побудови конструкції складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України. Завдяки такій широкій методологічній базі, поставлені дисертанткою, задля досягнення мети дисертаційного дослідження, завдання виконані на високому методологічному рівні, що слугує підтвердженням оволодіння здобувачкою методологією наукової діяльності.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів. Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи та наукових публікацій дає підстави стверджувати про належний рівень фахової підготовки дисертантки, її компетентність у ключових аспектах обраної тематики, а також про обґрунтованість підходів до формулювання мети, завдань, визначення об'єкта, предмета, структури та методології дослідження.

Особливої уваги заслуговує прикладна цінність одержаних результатів. Сформульовані в дисертації висновки та пропозиції мають практичне значення та можуть бути використані у таких напрямках: у правотворчості – висновки та пропозиції, сформульовані в дисертаційному дослідженні, можуть слугувати основою для вдосконалення законодавства в частині кримінальної відповідальності за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; у правозастосовній діяльності – результати дослідження матимуть практичну користь в частині кримінально-правової кваліфікації кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України; у навчальному процесі – матеріали роботи стануть корисними для студентів і викладачів у рамках дисциплін «Кримінальне право», «Кримінальний процес», інших суміжних дисциплін та спеціалізованих курсів у закладах вищої освіти, а також у процесі написання підручників і навчально-методичних посібників.

Оцінка змісту дисертації та її оформлення. Дисертація Борисенко Тетяни Володимирівни на тему «Кримінально-правова характеристика незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги», характеризується цілісністю та завершеністю наукового дослідження, а наявна логічно побудована структура дала змогу розкрити тему та виконати поставлені завдання.

Дисертаційне дослідження складається з анотації, списку публікацій здобувача за темою дисертації, змісту, вступу, трьох розділів, восьми підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Загальний обсяг дисертації становить 212 сторінок. Список використаних джерел налічує 152 найменування і займає 17 сторінок.

Анотація дисертаційного дослідження відповідає встановленим вимогам та є узагальненим коротким викладом основного змісту дисертації, в якій представлені основні результати дослідження, наукова новизна та практичне значення, що дає повне уявлення про виконану здобувачкою роботу, а також відображає основні тези дослідження. Анотація викладена українською та

англійською мовами, доповнена переліком публікацій здобувачки, у яких висвітлено основні результати дисертаційного дослідження.

Оформлення дисертаційного дослідження виконано у відповідності до Вимог оформлення дисертацій, затверджених наказом Міністерства освіти і науки від 12.01.2017 року № 40.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Аналіз змісту дисертації свідчить про дотримання Борисенко Т.В. академічної доброчесності. У роботі чітко зазначено джерела запозичених ідей, наукових концепцій і положень, наведено посилання на авторів, використані джерела, а самі положення належно аргументовано в контексті авторського аналізу. У дисертації не виявлено ознак академічного плагіату, фабрикації або фальсифікації результатів дослідження. Робота написана самостійно, з дотриманням усіх етичних та методологічних вимог, встановлених для досліджень такого рівня та виду.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Ознайомившись зі змістом дисертаційного дослідження, слід позитивно відзначити його наукове та практичне значення. Результати, отримані Борисенко Т.В., заслуговують високої оцінки. Водночас виникає потреба висловити окремі зауваження та міркування щодо деяких дискусійних положень роботи.

1. У підрозділі 1.1. дисертації при розгляді питання історії виникнення кримінальної відповідальності за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги не враховано зарубіжний досвід. Разом з цим, аналіз законодавства інших країн є ефективним методом вдосконалення вітчизняного законодавства. Також, авторці слід було виділити зарубіжних вчених, які досліджували та досліджують проблеми кримінальної відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги.

2. У науковій праці авторка справедливо вказує, що законодавчі зміни щодо кримінальної відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги є соціально обумовленими. Однак, у дисертаційній роботі доцільно було б відокремити та проаналізувати основні фактори та підстави такої криміналізації.

3. Авторка пропонує зменшити мінімальну межу для притягнення до кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 201-2 КК України (вчинення у значному розмірі, якщо загальна вартість гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги у триста п'ятдесят і більше разів перевищує неоподаткований мінімум доходів громадян (582 тисячі 400 гривень) та зазначити розмір як для кримінальних правопорушень проти власності, станом на 2026 рік це 3328 гривень. Кодекс України про адміністративні правопорушення доповнити новою статтею, яка б передбачала відповідальність за незаконне використання гуманітарної допомоги та благодійних пожертв, вартість яких не перевищує 2 неоподаткованих мінімумів доходів громадян (3228 гривень). Під час захисту пропоную навести додаткові аргументи на користь таких законодавчих змін.

4. У дисертації авторка зазначає, що потерпілим у досліджуваному кримінальному правопорушенні можуть виступати фізичні чи юридичні особи, які здійснюють благодійну діяльність, надаючи гуманітарну допомогу чи збирають благодійні пожертви. Водночас, дисертантка не наводить ніяких прикладів, хто є потерпілою особою (конкретна особа, група осіб, держава). Разом з тим, було б вкрай доцільно проаналізувати судову-слідчу практику та з'ясувати, хто є потерпілим від кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України.

Водночас висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження Борисенко Т.В., і жодним чином не знижують рівень його наукової та практичної значущості. Їхня мета – сприяти поглибленню наукової дискусії під час прилюдного захисту роботи.

Загальна оцінка кваліфікаційної наукової праці.

Представлена на здобуття ступеня доктора філософії дисертація Борисенко Тетяни Володимирівни на тему: «Кримінально-правова характеристика незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги» є самостійною та завершеною науковою працею, яка за актуальністю теми, науковою новизною та обґрунтованістю отриманих результатів має вагоме теоретичне та практичне значення. Основні положення й висновки дисертації повно і належно відображені в опублікованих наукових працях здобувачки та повністю відповідають спеціальності 081 Право, а також вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 року № 261, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 року №44, Вимог до оформлення дисертації, затвердженого наказом МОН України від 12.01.2017 року №40.

Враховуючи викладене, авторка дисертації – Борисенко Тетяна Володимирівна на підставі публічного захисту заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

Провідний науковий співробітник

**Маркетингового центру Науково-дослідної частини
кафедри маркетингу Сумського державного університету
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України**

ОЛЕГ РЄЗНІК